

ΚΕΙΜΕΝΟ 1ο ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

1. Η ελευθερία και η δημοκρατία θεωρούνται συγγενείς έννοιες. Το ιδανικό της ανθρώπινης ελευθερίας συνοδεύει την πολιτική σκέψη της σύγχρονης εποχής, εκείνης που εγκαινιάζουν οι πρώτες δημοκρατικές επαναστάσεις, πρώτα στην Αγγλία και στην Αμερική κι αργότερα στη Γαλλία. Η κεντρική ιδέα που τις ενέπνευσε είχε ήδη σχηματιστεί από την εποχή του Διαφωτισμού: κάθε άνθρωπος είναι ανεξάρτητος και ίσος σε ηθική αξία με οποιονδήποτε άλλον άνθρωπο και δεν πρέπει να υποστεί να δεχθεί πολιτικό εξαναγκασμό ή εξουσιαστική κηδεμονία. Η ελευθερία ήταν νόμιμο και φυσικό δικαίωμα κάθε ανθρώπου και δεν ήταν ανεκτός ο περιορισμός ή η κατάργησή της από την πολιτική εξουσία με πρόσχημα την ανωριμότητα ή την ανάγκη προστασίας των ατόμων που συνιστούν ένα κοινωνικό σύνολο. Από τις αρχές επομένως της νεότερης ιστορίας, το δημοκρατικό κίνημα συνυφαίνεται με την ελευθερία ως αίτημα απαλλαγής από τους καταναγκασμούς της πολιτικής εξουσίας και στράφηκε αρχικά κατά των βασιλέων, εφόσον η μοναρχία αντιπροσώπευε τον απόλυτο και συγκεντρωτικό χαρακτήρα αυτής της εξουσίας.

2. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι οι δημοκρατικοί αγώνες για τον περιορισμό της εξουσίας έχουν άμεση σχέση με την ελευθερία, αν δοθεί στην τελευταία όχι «θετική» αλλά «αρνητική» έννοια, κατά την κλασική διατύπωση του Isaiah Berlin. Ο μεγάλος Βρετανός πολιτικός φιλόσοφος κάνει διάκριση ανάμεσα στην πρώτη, που σημαίνει την κατοχή «θετικής» δυνατότητας δράσης, και στη δεύτερη, που είναι «αρνητική» με την έννοια της απουσίας εμποδίων που να έχουν τοποθετηθεί εμβόλιμα στη δράση του ατόμου. Αυτά τα εμπόδια συνηθέστατα τοποθετούνται από την πολιτική εξουσία, η οποία είναι τυραννική, όταν και στο βαθμό που λαμβάνει ανελεύθερα μέτρα.

3. Αν όμως η ιστορία της ελευθερίας είναι πράγματι ιστορία αγώνων κατά της εξουσίας, α) τίθεται ένα βασικό πρόβλημα -ερώτημα για τον ίδιο το λόγο ύπαρξης της εξουσίας: για ποιο λόγο έχει οποιοσδήποτε υποχρέωση υπακοής σε οποιονδήποτε άλλο και κυρίως αν αυτός είναι φορέας πολιτικής εξουσίας; Δε ρωτάμε, όπως λέει ο Isaiah Berlin, γιατί και κάτω από ποιες συνθήκες συγκεκριμένα άτομα ή ομάδες δείχνουν υπακοή αλλά β) σε ποιες κανονιστικές αρχές βασίζεται η υποχρέωση υπακοής.

1.α) Σύνδεση ελευθερίας -δημοκρατίας

β) Ιστορική διαδρομή της ελευθερίας και θεώρησή της ως απαλλαγή από τον εξαναγκασμό και τους περιορισμούς της εκάστοτε πολιτικής εξουσίας

γ) Οπότε στο στόχαστρο των δημοκρατικών διεκδικήσεων μπήκε η μοναρχία και ο αυταρχικός /συγκεντρωτικός χαρακτήρας της μοναρχικής εξουσίας

2. Οι δημοκρατικές διεκδικήσεις συνδέονται με την "αρνητική" έννοια της ελευθερίας, νοούμενης ως άρση /απουσία εμποδίων στην ελεύθερη ατομική δράση

3. α) Θεωρημένη η ελευθερία υπ' αυτό το πρίσμα διερωτάται κανείς για την υποχρέωση υπακοής στην πολιτική εξουσία

(μεταβατικός ο ρόλος της κομβικής αυτής ερώτησης)

β) απάντηση: αυτό που ενδιαφέρει είναι οι αρχές βάσει των οποίων ρυθμίζεται αυτή η υποχρέωση υπακοής

4. Ο άνθρωπος που ζει σ' ένα δημοκρατικό καθεστώς θεωρεί τον εαυτό του κατ' αρχήν ελεύθερο, ακόμη κι αν δέχεται την ανάγκη ή την υποχρέωση υπακοής στην πολιτική εξουσία. Η τελευταία έπεται και δεν προϋπάρχει της ελευθερίας-όχι ιστορικά και εμπειρικά αλλά από λειτουργική καθώς και αξιακή σκοπιά.

5. Με την έννοια αυτή, στέρηση ή μείωση της ελευθερίας σημαίνει επιβολή «κόστους» σε οποιοδήποτε άτομο, αν με τον όρο αυτόν νοείται η ακούσια αφαίρεση ή μείωση οποιασδήποτε δυνατότητας που κατέχει ήδη, από περιουσιακό στοιχείο μέχρι δυνατότητα κίνησης ή σκέψης. Είναι γεγονός ότι η ζωή μέσα σε μια σύγχρονη δημοκρατία συνεπάγεται «κόστος» με την έννοια αυτή του περιορισμού της ελευθερίας, εφόσον, όπως έγραφε ο Jeremy Bentham, ο οποιοσδήποτε νόμος συνεπάγεται κάποια απαγόρευση, ακόμα κι όταν εξασφαλίζει την ίδια την ελευθερία! Μπορεί όμως να υποστηριχτεί βάσιμα ότι αυτό που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη δημοκρατία είναι ακριβώς το γεγονός πως ελαχιστοποιεί την αναγκαία επιβολή τέτοιου «κόστους» στους πολίτες της. Και από τη στιγμή που αυτή η κρίση για τη σχέση ελευθερίας και δημοκρατίας είναι γενικά αποδεκτή, έχουμε τις βάσεις για την απάντηση στο αρχικό ερώτημα της ανάγκης υπακοής στην πολιτική εξουσία: υπάρχει αποκλειστικά στο βαθμό που επιτελεί αυτό το λειτούργημα. Οποιοδήποτε άλλο αιτιολογικό μπορεί να προβάλλει ο κολεκτιβιστής οποιασδήποτε απόχρωσης είναι «εκ των του πονηρού» και στρέφεται κατά της ελευθερίας.

4. αξιακή αρχή και προτεραιότητα η ελευθερία έναντι της πολιτικής εξουσίας που έπεται /ακολουθεί

5. από τα παραπάνω προκύπτει:

- κάθε περιστολή ελευθερίας συνεπάγεται κόστος γι' αυτόν που υφίσταται τον περιορισμό
- η ζωή όμως εντός δημοκρατικών κοινωνιών καθορίζεται από νόμους που περιορίζουν την ελευθερία ακόμα και για την προστασία της
- ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ: αυτό δεν συνιστά πρόβλημα όταν ελαχιστοποιείται εκ μέρους της δημοκρατικής πολιτείας η αναγκαία επιβολή τέτοιων περιορισμών και αυτός είναι ο προορισμός κάθε πολιτικής εξουσίας
- οποιοσδήποτε άλλος συγκεντρωτισμός της εξουσίας επιβουλεύεται ιδιοτελώς την ελευθερία

[Άρθρο του Δ. Δημητράκου, καθηγητή της πολιτικής φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών]

ΚΕΙΜΕΝΟ 2ο: Απαγόρευση μετακινήσεων και ελευθερία

1. Είναι συμβατή με το Σύνταγμα αλλά και γενικότερα με τις αρχές μιας φιλελεύθερης δημοκρατίας η απαγόρευση των άσκοπων μετακινήσεων που επέβαλε η κυβέρνηση για την αντιμετώπιση της περαιτέρω εξάπλωσης της επιδημίας του κορονοϊού;

2. Η απάντηση είναι καταφατική. Έχει προηγηθεί κάπως χρονικά ο Τζον Λοκ, ο οποίος το 1690 στη Δεύτερη Πραγματεία περί κυβερνήσεως υποστηρίζει ότι ο πρώτιστος και θεμελιώδης νόμος που θα πρέπει να καθοδηγεί -και ταυτοχρόνως νομιμοποιεί- την εξουσία είναι η συντήρηση της κοινωνίας και η προστασία του δημόσιου συμφέροντος, του συμφέροντος δηλαδή ενός εκάστου των ατόμων που συγκρότησαν την κοινότητα.

1. κρίσιμο ερώτημα /θέμα προς διερεύνηση, για το οποίο διατυπώνονται αντικρουόμενες απόψεις

2

- ΘΕΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ
- παράθεση αυθεντίας
- παροιμιώδης φράση
Κικέρωνα = ως αυθεντίας

Αυτή είναι και η αρχική και αληθινή έννοια της περίφημης φράσης του Κικέρωνα (De Legibus 3.3.8) «salus populi suprema lex esto» = η σωτηρία του λαού ας είναι ο υπέρτατος νόμος.

3. Το 1859 ο Τζον Στιούαρτ Μιλ στο μεγαλειώδες δοκίμιο «Περί Ελευθερίας» υποστήριξε ότι η αυτοπροστασία είναι ο μόνος λόγος που οι πολίτες ενεργώντας ατομικά ή συλλογικά έχουν το δικαίωμα να επεμβαίνουν στα όρια της ελευθερίας των άλλων. Γράφει ο Μιλ «(...) ο μόνος λόγος για τον οποίο μπορεί νόμιμα να ασκείται εξουσία σε οποιοδήποτε μέλος μιας πολιτισμένης κοινότητας, παρά τη θέλησή του, είναι η αποτροπή της βλάβης των άλλων. (...) Η μόνη συμπεριφορά για την οποία ο άνθρωπος είναι υπόλογος στην κοινότητα, είναι αυτή που αφορά τους άλλους».

4. Θα αντιτείνει κάποιος ότι η εξουσία έχει την τάση να επικαλείται το δημόσιο συμφέρον για το οτιδήποτε, συνεπώς υπάρχει πάντοτε ο κίνδυνος της αυταρχίας και ανελευθερίας στο όνομα του γενικού καλού. Η παρατήρηση είναι σωστή και για τον λόγο αυτό, ένα από τα πιο ξεκάθαρα χαρακτηριστικά των φιλελεύθερων συνταγμάτων εδώ και διακόσια χρόνια είναι η διατύπωση των κανόνων, οι οποίοι εξειδικεύουν το δημόσιο συμφέρον και ορίζουν τα αρμόδια γι' αυτό όργανα. Έτσι, το δημόσιο συμφέρον υποκύπτει στην αρχή της νομιμότητας και είναι μόνο ό,τι τα αρμόδια κατά το Σύνταγμα όργανα κατά την καθορισμένη στο Σύνταγμα ιεραρχία και κατά την καθοριζόμενη σ' αυτό διαδικασία ορίζουν, ως τέτοιο.

5. α) Η ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών είναι αναμφίβολα τμήμα και ειδικότερη έκφραση της προσωπικής ελευθερίας και κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 παρ. 3 του Συντάγματος. β) Είναι ωστόσο προφανές ότι το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας, όπως και όλα τα ατομικά δικαιώματα, δεν είναι απόλυτο αλλά υπόκειται σε πολλούς περιορισμούς που επιβάλλονται με νόμο και θεωρούνται από όλους αυτονόητοι και λογικοί. γ) Πεζοί και οδηγοί καθημερινά απαγορεύεται να παραβιάσουμε τον κώδικα οδικής κυκλοφορίας, να περάσουμε με κόκκινο σηματοδότη, να οδηγεί κάποιος το αυτοκίνητό του σε πεζόδρομο ή να περπατά στη μέση ενός δρόμου που διέρχονται αυτοκίνητα.

6. Είναι σαφές λοιπόν, ότι τα έκτακτα μέτρα για την απαγόρευση των μετακινήσεων που αποφάσισε η κυβέρνηση είναι σύμφωνα με το Σύνταγμα και αποφασίστηκαν από τα αρμόδια όργανα σύμφωνα με την προβλεπόμενη από το Σύνταγμα διαδικασία. Επιτρέπει δηλαδή το Σύνταγμα στην ερμηνευτική δήλωση που βρίσκεται κάτω από το άρθρο 5 να επιβληθούν περιορισμοί στην ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών για λόγους δημόσιας υγείας, ορίζοντας ότι: «Στην απαγόρευση της παραγράφου 4 δεν περιλαμβάνεται (...) η λήψη μέτρων που

3. επίκληση της αυθεντίας του Βρετανού φιλοσόφου Μιλ παράθεμα από το έργο του που αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα έργα υπεράσπισης της ατομικής ελευθερίας

4. α) παράθεση του επιχειρήματος της αντίθετης άποψης == τι επιδιώκει με αυτόν τον τρόπο;

β) Πώς αντικρούει τον κίνδυνο που ενέχει η επίκληση του δημόσιου συμφέροντος για τις ατομικές ελευθερίες;

5 α) Προσδιορισμός της συνταγματικής ελευθερίας της κυκλοφορίας των πολιτών

β) όχι απόλυτα τα ατομικά δικαιώματα

γ) παράθεση περιπτώσεων περιορισμού των ατομικών ελευθεριών στην καθημερινή ζωή

6. Μεταβαίνει στη συγκεκριμένη περίπτωση των έκτακτων μέτρων για την απαγόρευση των μετακινήσεων και βρίσκει ότι πληροί την 4β προϋπόθεση (βλ. παραπάνω) και παραθέτει την παράγραφο του Συντάγματος

επιβάλλονται για την προστασία της δημόσιας υγείας ή της υγείας ασθενών, όπως νόμος ορίζει».

Επισημαίνω, τέλος, ότι το τελευταίο όπλο του Διαβόλου εναντίον της ατομικής ελευθερίας είναι να σε πείσει ότι αυτή είναι απόλυτη.

*** Το άρθρο δημοσιεύθηκε στον Φιλελεύθερο του Σαββάτου, 28 Μαρτίου 2020**

<https://www.liberal.gr/apopsi/apagoreusi-metakiniseon-kai-eleutheria/294425>

ΕΡΩΤΗΣΗ: Στα κείμενα που διαβάσατε να παρακολουθήσετε και να καταγράψετε

- α) τις θέσεις που διατυπώνουν οι συγγραφείς αναφορικά με τη σχέση ατομικών ελευθεριών και δημοκρατίας,
- β) τον τρόπο και τα μέσα με τα οποία υποστηρίζουν αυτές τις θέσεις

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΛΟΓΟΥ

κείμενο επιχειρηματολογίας

Διαβάζετε τα συγκεκριμένα άρθρα και συμφωνείτε με το συγγραφέα του 1ου κειμένου ότι «...η ζωή σε μια σύγχρονη δημοκρατία συνεπάγεται «κόστος» με την έννοια αυτή του περιορισμού της ελευθερίας...» Σε μια επιστολή, που δημοσιεύεται στην εφημερίδα στη στήλη των αναγνωστών, αναφέρεστε στους περιορισμούς που θεωρείτε θεμιτούς και απαραίτητους ώστε να εξασφαλίζεται η εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας χωρίς όμως μεγάλο κόστος για τις ατομικές ελευθερίες. 350 περίπου λέξεις